

սարսափ ունի պատրաստած այդ կենսաբեր համար: Օգնում է նա և ինչպես է օգնում:

Փողոցում չըջողը, զոհեր բաղնաղը, եկեղեցու պատի տակ կանգնողը պիտի ցոյց դնէ իր բոլոր դժբաղդութիւնները, որպէս զի դուք ձեռքներդ տանէք ձեր գրպանը և մի հաստ օւն գրօշ հանէք նրա համար: Նա ձեզ ցոյց է տալիս իր անդամալոյծ մարմինը, իր կուրուքութիւնը, իր մեղքութիւնը, նա ձեր ականջին է հասցնում իր հեծեծանքները, սարսափի ձայներն է հանում, մի խօսքով ոչինչ և ոչինչ չէ խնայում ձեր սիրտը ծակտուլու, դաղելու համար և իր այդ ջանքերի փոխարէն ստանում է ձեր բարեարտութեան, ձեր մարդկային գութի ամբողջ արտայայտութիւնը—մի կամ երկու կողմէ:

Իսկ նրանք, որոնք չեն կարող կամ չեն ուզում ձեր սրտի վտրիկանական ծակոցները շաւաղործել, նրանք, որոնք խորհրդներում իրանց զգալիութիւնը ցոյց դնել չեն կարող, գնում են տանջվելու լուռ ու մունջ, հլու իրանց ճակատագրին, հետո ձեր աչքից ու հոգեպաշտութիւնից Այտեղ, դժբախտութեան որջերում, նրանք ուտում են իրանց մարմինը, դանդաղ խորովում են անասականութեան, սովի, կեղտերի զարհուրելի բոցերի վրա: Նրանց անուանում ենք տականքներ, պարսկանքներ:

Որն է լուր: Ոչ մէկը Մարդասիրութիւնը նախ և առաջ չմտնէ անունը կոչումը պիտի աչքի առաջ ունենայ: Իսկ սուրբ, նուիրական կոչում է: Մաքրիմ Գօրկին անտուն—անտէր հերոսներից մէկը գիշերելու օթեանի կեղտոտ յատակին պտակած՝ ասում է. «Մարդ—սա հպարտ է հնչում: Եւ մարդուն աղատելը, մարդուն մարդկութեան կոչման մէջ պահելը պիտի լինի մի մշտական, յարատւ, կանոնաւոր կազմակերպւած գործ այն հասարակութեան համար, որ իրան մարդկային հասարակութիւն է համարում:

Ինչու տանջել մարդ ասվածին, ինչու քարշ տալ նրան փողոցի և ապականութեան որջերի տիրմի մէջ և տարին մի կամ երկու անգամ հանդիսաւոր կերպով ցոյց տալ ծիծաղելի հոգեհիւրութիւն, գթարտութիւն, մի քանի կօպէկ շարտելով այդ թշուառին, այդ ընկածին, որ մարդ է: Եւ իմ գրպանի աւելորդ կօպէկներն եմ հանում, դուք, տիկին, զուգվում, զարդարվում էք և պարում էք աղքատների համար, մի երրորդը դասախօսութիւն է կարդում, չորրորդը ստորագրութեան թերթ է ման ածում: Բայց մենք բոլորս իսկական գործ չենք կատարում, մենք միայն խղճում ենք, բարերարում ենք, սեփական մեր գեղեցիկ հոգին ցոյց տալ ենք ուզում: Եթէ կամենում էք, այս դրութեան մէջ մեզ նոյն իսկ շատ հարկաւոր են աղքատները: Եթէ չը լինի դռներ ծեծող մտաբաններ, ինչպէս պիտի ես ցոյց տամ, թէ բարեւէր եմ, գիտեմ, ցանկացած

նուրիւն մը համարուի. բայց հոգ չէ. մինչև աստիճան մը վերապահում ներքի է:

Գիտե՞ք թէ ճառագիտութիւնը բոլոր կը համապատասխանէ ճարտարութիւնը: Բառին, որ ըստ եւրօպացիներուն և ամերիկացիներուն, ազարծի բերելու, այսինքն՝ ճարտարանկարչութեան պաշտօնն է: Բայց անշուշտ շատերը կանգնածն են թէ հայ գրական միաբանութիւն մըն ալ ճառագիտութեան պարտականութիւնը ունի: Եւ արդարեւ, Միխիլ Բարեան մը, նախ քան ձեռնագրութիւն, կուխտէ՛, «Նազանդուլութիւն», աղքատութիւն, ողջախոսութիւն, առաքելութիւն: Ու եւրօպացի և ամերիկացի միսիոնարներուն պէս, մեր բողոքական կամ կաթօլիկ ճառագեաներն ալ, շատ չեն սիրեր անձինքին Արեւելի մահմէդականներուն ճարտարանկարչութեան նուիրել: Անախարժ դէպքեր կրնան պատահիլ իրենց անդորրաւէտ հանգստութիւնը վրդովելու վախը գիրենք խոնհեմութեան կը պարտաւորէ: Եւ որովհետեւ ըստ մը պէտք է ընել, իրենց պաշտօնը կատարած ըլլալու համար, ուստի ամէնքն ալ կը թափն անտէր անտիւրական լուսաւորական հայերուն վրա, որ, գէշ թէ՛ աղէկ—թերեւ՝ աւելի աղէկ քան թէ՛ գէշ ճարտարներն են: Եւ ասիական հոռւաբեր թիւ է հնձելու վազողները բազմաթիւ են: Գործ չը կայ: Մշակները կամայ թէ ակամայ բանդուլի պարտաւորութեամբ են: Միխիլ Բարեանները պարսպ մնացող առաքելներուն մէջ կը գտնուին: Բայց կարծեմ որ եթէ հոռւաբեր շատ բարեխաղող պայմաններուն մէջ իսկ եթէ ներկայանար, բերի դարձեալ պիտի վարանէին մանգաղին անոնք վազելու: Ապականաւորականացման նպատակաւ կրօնական և և է տարածման յաջողութիւնը աննպաստ է Միխիլ Բարեանց շահերուն: Գոնէ իմ կարծիքով:

դէպքում, մարդասիրութիւնն ցոյց տալ:

Ոչ, բարերարութիւնն չը պիտի անհնջ մենք, այլ պարտք պիտի կատարենք, այն պարտքը, որ գնում է մեզ վրա մարդկայնութիւնը: Իսկ այդպիսի պարտք կատարել կարող ենք տեսական, հաստատուն հիմնարկութիւնների միջոցով: Բաժան լինել ծովների, ամեն մի ծովն թող իր եկեղեցու վրա դնէ թշուառութեան մէջ տառապող մարդուն ձեռք մեկնելու: Գործը թող այդպիսի ծովների մի ցանց կազմվի և սոցիալական չարիքի դէմ մենք մի գեղեցիկ միջոց կը լինենք ճարտար:

Որպիսի ծաղի: Մեր եկեղեցիները լուռ ու մունջ, իբրեւ արդար սեփականութիւն, կողոպտում են երէցիփոխները, իսկ մեր աղքատ ժողովուրդը մեռնում է սովից, հիւանդութիւններից, ցեխից ու ապականութիւնից: Ինչու է այսպէս: Որովհետեւ մենք մէջքի վրա ընկած ծարաւների ենք, որովհետեւ նուիրագործված սովորութիւն է, որ երէցիփոխը պիտի ազգասիրաբար անուշ անէ եկեղեցական դրամը, իսկ աղքատը պիտի մեռնէ գետնափոր խրճիթի խորքում, մի կտոր հացի, փայտի և ճրագի կարծա:

Ամօք չէ մեզ, որ ազգասիր գողեր ու կողոպտողներ ենք պատրաստում, իսկ խեղճին, անանկին խեղճամահ անում: Բաւական է որքան ազգասիր կլանողներ տուինք: Եկէ՛ք ծխական ինքնագործութիւնը կենդանացնենք, հրաւիրենք նրան մարանչելու մեր ժողովրդական կենսանքը կործող ու արմատաւան անող սոսկալի չարիքի—աղքատութեան դէմ: Հիմնենք, պատրաստենք, գործը կը բերէ իր օրէնքները, կը դնէ իր պարտաւորութիւնները ամեն մէկին վրա:

Մենք անչափահասներ ենք, ամեն գործի մէջ ուզում ենք լինել խնամակալութեան տակ: Եւ շատ լաւ գիտեմ եմ, որ ընթերցողս գիտէ, որ գեղեցիկ է ծխական բարեգործութիւնը, առհասարակ ծխական կազմակերպութիւնը: Բայց նա աչք դրած ունի, որ այդ բանը կենդանացնեն, իրագործեն նրանք, որոնք եկեղեցու վրա իշխանութիւն ունեն: Թող հոգեւորականները սկսեն, ասում է ընթերցողս:

Սակայն ձեռք են հասցացող ու գործող հոգեւորականները: Ո՛ր է նրանց մէջ անչափահասութիւնը, ժողովրդասիրութիւնը: Միայնակ կազմակերպութիւնը երբեք չէ կարող համակերպութիւն գտնել մեր եպիսկոպոսների, կոնսիստորականների մօտ, որովհետեւ այդ կազմակերպութիւնը նախ և առաջ կը խլէ նրանցից եկեղեցական փողերի վրա նրանց ունեցած իրաւունքները: Նրանք պաշտպանում են զոգ երէցիփոխներին, նրանք չեն ուզի, որ ժողովուրդ լինի իրանց և երէցիփոխների մէջ: Այդպէս աւելի ձեռնառու է:

Մտնում է, ուրիմ, որ ժողովուրդը ինքը գործէ, ինչն պահանջէ: Եւ սա անհրաժեշտ է: Թիֆլիսում կայ մի եկեղեցի, որ ծխական

«Շահ» բաղադրութեան կերպով անտեղի մի համարիք: Հաւաքական ամէն մարմին, թող ըլլայ վանականներու կամ թող ըլլայ աշխարհականներու միաբանութիւն, միշտ ծանր ու դժուար կացութեան մը մէջ կը գտնուի, երբ իր մասնաւոր շահերը կը հակառակին հանրային շահերուն: Եւ դիտուած է, թէ անձնագործութեան առաքելութիւնը աւելի դիւրութեամբ կը գործադրուի անհատի մը կողմէն քան թէ հաւաքական մարմին մը: Ուստի և երբ կրօնաւորական կամ աշխարհական մարմին մը հաւաքական շահերը ընդհանրութեան շահերուն հետ համեմատել կը գտնենք, կրնանք յուսալ թէ առաջարկուած բարոյական և և է նրա պատակ, աւերակ ու քանդակ: Դժբախտութեանց գործ մը պիտի չըլլայ: Ուստի ամէն անգամ որ ու Ղազարու և հայ ժողովրդին շահերուն միջև համեմատութեան հաւաստում կը տեսնենք, բարեգութեան երևոյթ կը համարենք: Գոնէ ազատ կը մնանք կոռուելու դժուար հարկէն:

Միխիլ Բարեանները ըմբռնած ըլլալու են որ կրօնափոխութիւնը հայոց մէջ որքան աւելի տարածուի իրենց ալ գիրքը այնքան աւելի կը տկարանայ, և կուզայ որ մը որ գոյութիւն ունենալու իրաւունքն բարոյապէս զրկուին: Առաքելները նորադարձութեան ջանքախնդիր տան իր պաշտած կուռքերը: Անոնց մէջ կը բնակի ցեղի մը հազարաւոր ասորիներու ոգին, որ զինքը այսօր ուրացողը, վաղը քաշել իրենք իր լեզուին, իր գրականութեան մէջն է: Ու լեզու և գրականութիւն ցեղին պատմութեան հետ ի մի ձուլուած են: Եւ կարելի է տեսնել հինգ դարու հայ պատմութեան բրգներ, քաշել, մէկտեղ նետել հայ եկեղեցին: Ո՛ր ուստի առաքելները որպէս զի նորադարձներուն մոռց-

կազմակերպութիւնը պահպանում է մի տուկունութեամբ, որ նախանձելի է միանգամայն: Դա Գառնիկի եկեղեցին է: Այսօր նրա ծխականների ընդհանուր ժողովն է: Թող այդ պարտաւանալ ծովը առաջին օրինակը հանդիսանայ և մեզնէ մեր կենսանք մէջ ծխական բարեգործութեան սկզբունքը:

Մի օրինակ տուէ՛ք: Այնուհետեւ կը գտնուի օրինակներ:

Գոնէ այդ օրինակով ցոյց տուէ՛ք, որ մենք հէքիսթական հերոսի նման չենք պառկում աղբիւրի վրա և լաց լինում մեր ներքո տուրող ծարաւից:

Առաջին օրինակ է հարկաւոր...

Լ.

ՅԻՄԱՆԻ ՔԱՐԸ

Երեւոյթի քարը...

Այն քարը, որը անփոյթ յիմարը անդիտակցաբար զլորում է վրա:

Երեւն յիմարներին վիճակում է դժբաղդաբար բարձրանալ սարերի գագաթները:

Սարի գագաթից յիմարը նայելով իր չուրջը, գտնում է միայն մի զուարճութիւն՝ շտապով նա վերցնում է մի ծանր քար, որ հարկեր տարին կանգնած էր իր տեղը, վերցնում ու նետում է վայր:

Քարը զլորվում է, շտապով ճանապարհին ամենայն ինչ և ընկնում է, դառնալով մշտական արեւը ճանապարհի վրա բոլոր անց ու դարձ անողների համար...

Գալիս են իմաստաւորները, ման են գալիս քարի չուրջը, բայց...

Բայց մի յիմարի զլորած քարը տաւր իմաստաւորները չեն կարող բարձրացնել, վերցնել, տանել դեռ իր տեղը:

Որչափ քարը ծանրացել է և ծանրացել է յիմարի իսկ և իսկ խելքի... ներողութիւն, յիմարութեանը չափով:

Մի քանի պարոններ խաղաղաւ՝ Նոր-Նախիջանի օրիորդաց Գոռոյեան դպրոցի նոր կանոնադրութեան ծրագիրը ինձ յիշեցրեց...

Երեւոյթի քարը... Նոր-Նախիջանում կայ մի դպրոց օրիորդաների համար, հիմնած բարերար Գոռոյեանի կտակի համաձայն:

Դպրոցը ապակոված է իր դռներին, ունի 500—600 հազար բուլբուլ:

Նա գտնվում է Կայսրուհի Մարիա Յեօզուբովնայի հիմնարկութիւնների հովանաւորութեան տակ:

Բոլոր առարկաները աւանդում են հայերէն: Առանձին ուղղորդութիւն է դարձրած հայոց լեզուի և հայոց կրօնի վրա:

Նոր-Նախիջանի լուսաւորիչները բաւական չեն, բաղդում են:

Գոռոյեան դպրոց... մի տարրական դպրոց... հայոց լեզու... ոչ, մեզ պէտք է մի Սափորի,

կամ Նիկոլայովի ինստիտուտ...

Ինստիտուտ... Նոր-Նախիջանի լուսաւորիչներ...

Տէր ողորմեա...

Եւ ահա Գոռոյեան դպրոցի տեսուչը, որը և թեմական դպրանոցի տեսուչն է՝ պ. Յ. Չարիսյան, փոխանակ ցերեկ և գիշեր թեմական դպրոցի բարեբան վրա մտածելու, փոխանակ այդ դպրոցի թերութիւնները և պակասութիւնները լրացնելու, կազմում է և առաջարկում Գոռոյեան դպրոցի համար նոր ծրագիր:

Նոր ծրագիր գրելը հեշտ է: Ամբողջ աշխատանքը արտագրելու մէջն է: Տաւր ծրագիրներին արտագրում էք միւր:

Բայց եթէ, ինչպէս ես համոզված եմ, նոր ծրագիրը չընդունվի գոնէ այն չափով, ինչպէս պիտի առաջարկվի, իսկ հին կանոնադրութիւնը ոչնչացվի, արեւօք այդ նոր ծրագիրը չի յիշեցնի մեզ այն յիմարի քարը, որը նետվում է սարի գագաթից, նետվում է վայր, ընկնում է ճանապարհի վրա, փակում է ճանապարհը: Կը գտնվեն արեւօք մեզանում իմաստուններ, քարը բարձրացնելու համար:

Մեզանում հօ ապա իմաստուններ էլ չը կան մի յիմարի քարը բարձրացնելու համար: Նոր ծրագիր...

Միթէ նոր ծրագիրը կը տայ շունչ և հոգի Գոռոյեան դպրոցին:

Փոքր ինչ բարեխղճութիւն, փոքր ինչ ագնուութիւն, փոքր ինչ աշխատանք և Գոռոյեան դպրոցը առանց նոր ծրագրի կը մնայ միշտ հարկաւոր, օգտաւէտ հիմնարկութիւն Նոր-Նախիջանի համար:

Թող Գոռոյեան դպրոցի հոգաբարձուները այդ չը մոռնան և գլխաւորը՝ թող յիշեն, միշտ յիշեն իրանց պարտականութիւնները և պատասխանատւութիւնը ժողովրդի առաջ:

Ժողովուրդը նրանց ընտրել է դպրոցին ծառայելու համար:

Անհոտ, վառաճաւոր փորձերը ծառայութիւն չէ, այլ թշնամութիւն:

Գր. Չախուրչեան

ՆԵՐՔԻՆ ԼՈՒԻՆԻ

Պետերբուրգից, գնապետ Սարգիս Իւզրաշեանից՝ ստացանք 10 բուլբուլ, այդ գումարով «Մշակ» տարեկան մի օրինակը ուղարկելու: Այլընտնդողօյի գաւառի Մեծ-Դիւղբեանդ գիւղի ուսումնարանին:

«Кавказ» լրագրին հեռագրում են Ղազար քաղաքից, որ ապրիլի 24-ին տեղի ունեցած հրացանագոյթութեան ժամանակ սպանվեց աւազակ Նասիր Մուրադօղլու:

Թիֆլիսում կազմվել է երաժշտութեան և դրամատիքական արուեստի սիրողների մի նոր ընկերութիւն, որի կանոնադրութիւնն արդէն

տեղեցան: Գուցէ առարկուի թէ կաթօլիկութիւնը նոր կրօնք մը չէ, այլ՝ քրիստոնէութեան եկեղեցիներէն մէկը: Նկատողութիւնը ճիշտ է: Բայց քրիստոնէութեան այլ և այլ հերձուածներուն միջև ատկութիւնը շատ աւելի սաստկացել է, քան թէ իրարու հիմնովին հակառակող կրօններու միջև, օրիւնակ՝ քրիստոնէութեան և մահմեդականութեան: Գողթնի կոչումը լատինականները այս ճշմարտութիւնը աղէկ ըմբռնած ըլլալով էր, որ ջանացին կաթօլիկ հայոց կամայական մոռցնել տալ ինչ որ հայկական է: Միխիլ Բարեաններուն անհնարին էր լատինամոռնութեան քաղաքականութեանը հետեւի, որովհետեւ մոլեռանդ առաքելները հանդիսանալու անկարող էին: Եւ ամեն առաքել մը մոլեռանդ չէ, լրջօրէն առաքել չէ Միխիլ Բարեանները մնացին խեղճուկ առաքելներ, որովհետեւ հայ աւանդութեանց անդամները եղան:

Իսկ հիմակ երբ լատինականները հարկաւորութեան տեղի տալ, և հայկականութիւնը սկսաւ յառաջագիւլի կաթօլիկ հայոց մէջ, ընտանաւարար ու Ղազար և ոչ իսկ խեղճուկ առաքելութիւն մը կրնայ ընել: Ու եթէ մինչև անգամ փորձ մը ընելու փորձութիւնը ունենայ, իր դէմ պիտի գտնէ ամբողջութիւնը, նոյն իսկ կաթօլիկ հայոց զարգացեալ մասը: Բայց այդ վախը չունինք:

Այս տեսութիւնը չերկարելու համար, չենք ուզեր այսօր ծանրանալ այն պատճառներուն վրա, որոնք ազգային ընդհանուր զայրոյթ պիտի պայթեցնեն, կրօնական տարածամի պարագային: Կը բաւականանք իրողութիւն մը հաւատաւորով անցնիլ:

ԿԵՐ

14--21